

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Михальчук Світлани Олександрівни
«Інтернет-комунікації як чинник демократизації електоральної участі
громадян України», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Тема дослідження С. О. Михальчук є актуальною і має вагомe теоретичне та практично-політичне значення. З одного боку, запровадження Інтернет-комунікацій в електоральний процес сприяє демократичній трансформації України; з іншого – узагальнення українського досвіду в цій сфері збагачує теорію і практику застосування інформаційно-комунікаційних технологій у перехідних суспільствах.

По суті, дисертація С. О. Михальчук є одним із перших комплексних досліджень використання Інтернет-комунікації в електоральному процесі в умовах переходу України від авторитаризму до демократії.

Не викликають зауважень постановка мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Дисертація має на меті розкрити зміст Інтернет-комунікацій як чинника демократизації електоральної участі громадян України. Відповідно до поставленої мети автором сформульовано низку дослідницьких завдань, зміст яких свідчить про намагання вивчити найважливіші аспекти обраної наукової проблеми. Чітке бачення дисертантом об'єкта і предмета дослідження дало змогу структурувати роботу таким чином, щоби вирішити поставлені завдання, а відтак – і досягнути наміченої мети.

Обґрунтованими є хронологічні межі дослідження, які охоплюють 2010–2014 рр. Нижню межу зумовлено рівнем розвитку електоральних Інтернет-комунікацій, достатнім для аналізу; верхню – потребою вивчення досвіду їх

НВІ 425879

використання під час виборів до вищих органів державної влади в Україні у 2010–2014 рр.

Наукова новизна роботи полягає насамперед у визначенні інституційної структури та електронних засобів демократизації, а також у комплексному дослідженні використання Інтернет-комунікацій під час президентських і парламентських виборів в Україні, при чому не лише при веденні виборчих кампаній, але й для цілей управління виборчим процесом.

Високий рівень обґрунтованості та достовірності висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження забезпечений відповідною теоретико-методологічною базою та опрацюванням чималого обсягу емпіричних даних. Прикметно, що в роботі використано низку новітніх концепцій та сучасний понятійно-категоріальний апарат. Це свідчить про глибоке володіння автором темою та знання актуальних тенденцій розвитку світової політичної науки.

Варто відзначити, що у своєму дослідженні дисертант спирається не лише на праці вітчизняних науковців, але й використовує чимало зарубіжних джерел. Систематизувавши попередні дослідження електоральних Інтернет-комунікацій, автор пропонує ґрунтовний аналіз джерельної бази.

Структура роботи заперечень не викликає: зміст розділів висвітлює широке коло питань, що розкривають не лише теоретико-методологічні аспекти дослідження проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в електоральних процесах, а й практично-політичні. Кожен наступний розділ логічно продовжує попередній, і всі вони завершуються лаконічними та обґрунтованими висновками.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження» розглядається джерельна база та стан дослідження проблематики використання Інтернет-комунікацій в електоральних процесах.

Слід зазначити, що дисертант критично проаналізувала великий масив закордонної та вітчизняної літератури, що дозволило з'ясувати рівень вивчення питання та визначити проблемне поле дослідження. На справедливе твердження

здобувача, попри зацікавленість науковців дослідженням інновацій у виборчому процесі, насправді бракує робіт, присвячених ролі Інтернет-комунікацій саме у демократизації електоральної участі громадян (с. 196).

Спираючись на досягнення сучасної світової політичної думки, автору вдалося не лише розкрити сутність інформаційно-комунікаційних технологій як основи е-демократії та е-урядування, їхню роль в електоральних процесах, але й запропонувати власний підхід до трактування цих понять.

На думку С. О. Михальчук, електронна демократія – це складова частина демократичної політичної системи, у якій використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій спрямоване на підвищення ефективності функціонування інститутів представницької демократії та розширення участі громадян у прийнятті політичних рішень.

Своєю чергою, електронне врядування як складова частина електронної демократії функціонує на демократичних принципах і засадах. При цьому електронне врядування, яке втрачає демократичний характер та слугує підтримкою недемократичного режиму, дисертант визначає як «електронний авторитаризм» (с. 49–50). З цією тезою можна погоджуватися або не погоджуватися, проте запропонований авторський підхід цілком має право на існування, оскільки належним чином обґрунтований у самій роботі.

Викликає інтерес зроблена дисертантом спроба класифікувати підходи до розуміння сутності та ефектів медіатизації політичної сфери (с. 62–66).

У другому розділі під назвою «Інституційна структура та електронні засоби демократизації електоральної участі» розкрито сутність електронного маркетингу та електронного менеджменту як чинників демократизації електоральної участі. Автором визначено переваги використання інструментів електронного маркетингу в політичній діяльності (с. 80). Дисертант слушно зауважує, що використання інструментів електронного маркетингу у виборчому процесі відповідають засадничим принципам електронної демократії, серед

НВІ 425880

яких доступність інформації, горизонтальна комунікація, встановлення зворотного, діалогового зв'язку (с. 80).

Заслуговує на увагу аналіз деструктивних комунікаційних практик у мережі, зокрема вивчення явища політичного Інтернет-тролінгу (с. 86–88). Ґрунтовності дослідженню додає аналіз можливостей застосування електронного менеджменту на різних етапах виборчого процесу (с. 100–107).

Особливий інтерес викликає підрозділ 2.3 «Роль громадських об'єднань у демократизації електоральної участі громадян України». В ньому розглянуто діяльність громадських організацій у сфері моніторингу й контролю за ходом виборчого процесу з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій – проблеми, яка ще не знайшла адекватного висвітлення у науковій літературі. Слід погодитися з висновками автора про те, що потужним чинником демократизації електорального процесу є активні дії громадськості спрямовані на моніторинг і контроль відповідності виборчого процесу вимогам законодавства (с. 107). Зокрема, у роботі міститься цікавий матеріал, присвячений розкриттю змісту нових для України практик проведення виборчих краудсорсингу та краудфандингу (с. 107–115).

У третьому розділі «Практика запровадження Інтернет-комунікацій під час президентських і парламентських виборів» розкрито роль Інтернет-комунікацій у демократизації електоральної участі у президентських і парламентських виборах в Україні.

Здобувачем з'ясовано, що характер застосування електоральних Інтернет-комунікацій залежить від суспільно-політичної ситуації в країні, рівня розвитку демократичних інститутів, демократичності виборчого процесу, готовності політичних функціонерів до зміни традиційних підходів до політичної комунікації. Зміна якісних характеристик Інтернет-комунікацій партійно-політичних функціонерів відбулась у зв'язку зі зміною ціннісних орієнтацій електорату (с. 200).

Важливо, що дисертантом виявлено маловідомий феномен, згідно з яким на виборах 2010 і 2014 років віковий цифровий розрив поруч із електоральним абсентеїзмом молоді породив своєрідний «електоральний цифровий розрив». Він проявлявся у тому, що активні Інтернет-користувачі не прийшли голосувати, в той час як активні виборці не брали участі в мережевих комунікаціях (с. 193).

Визнаючи ґрунтовність дослідження С. О. Михальчук, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та рекомендації:

1. Попри те, що в роботі дуже багато уваги приділено аналізу різних понять, якими оперує автор, концепт «електоральної участі» виявився все-таки недостатньо розкритим, зокрема у контексті більш широко поняття «політичної участі». Із тексту не до кінця зрозуміло, що вкладає автор в це поняття.

2. У підрозділі 1.1 здобувачу варто було більше уваги приділити концепції «нетократії» О. Барда та Я. Зодерквіста (с. 16).

3. Аналіз матеріалу щодо використання громадськими організаціями інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення контролю за виборчим процесом (підрозділ 2.3) потребує додаткової систематизації та класифікації.

4. Дисертантом підраховано та проаналізовано кількісні показники представленості кандидатів у президенти та політичних партій у соціальній мережі *Facebook* (с. 144, 153–156). У цьому зв'язку варто було б вказати, чому саме зазначену мережу обрано джерелом емпіричного матеріалу, в той час як інші соціальні мережі не аналізувалися.

Водночас висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальне позитивне враження від роботи.

Ознайомлення з текстом дисертації засвідчує обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дослідженні, а також їх належну апробацію у наукових публікаціях та під час виступів на вітчизняних та міжнародних конференціях. Текст автореферента та друковані праці здобувача повністю відповідають змісту дисертації.

НВІ 425881

Поставлена у дослідженні мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Дисертація є самостійною і завершеною працею, яка засвідчує наукову зрілість її автора. Робота оформлена відповідно до державного стандарту. Доробок здобувача є вагомим внеском в удосконалення шляхів демократичної трансформації в Україні. Отримані результати мають практичне значення і можуть бути використані з науковою, навчальною та прикладною метою.

Дисертація та автореферат Михальчук Світлани Олександрівни «Інтернет-комунікації як чинник демократизації електоральної участі громадян України» виконані на належному науковому рівні, відповідають вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій та паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент,

кандидат політичних наук,
старший експерт з питань секторальної політики
проекту «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію
між Україною та ЄС (ASSOCIATION4U – A4U)»,
аналітик ВГО «Асоціація сприяння
самоорганізації населення»

О. В. Колесников

Всього прошито (або прошитуровано),
проуніверсовано
і скріплено печаткою
архівний

Місто Київ, Україна, шостого березня дві тисячі сімнадцятого року.
Я, **Коновалова Е.А.**, приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, засвідчую справжність підпису **Колесникова Олексія Володимировича**, який зроблено у моїй присутності. Особу **Колесникова Олексія Володимировича**, який підписав документ, встановлено, дієздатність його перевірено. **Зареєстровано в реєстрі за № 174**

Стягнуто плати за домовленістю.

Приватний нотаріус

